

Mbo-diploma's: doelmatige basis voor vakmanschap

Advies van stichting SBB aan de minister van OCW over
versterking van de beroepsgerichte kwalificatiestructuur mbo

Inhoudsopgave

1.	Uitgangssituatie en aanpak	3
1.1.	Uitgangssituatie	3
1.2.	Adviesvraag en aanpak	3
2.	Kaders voor mbo-kwalificaties, nu en in de toekomst	5
2.1.	Beroepsonderwijs als springplank naar arbeidsmarkt, maatschappij en leven lang leren.....	5
2.2.	Verschillende leerroutes als toeleiding naar vakmanschap	6
2.3.	Eenduidige interpretatie van de kwaliteitseisen	7
2.4.	Optimalisering van de huidige kaders.....	8
2.4.1.	Ontwikkelteams voor kwalificatiedossiers, sectoroverstijgend mandaat en toetsing.....	8
2.4.2.	Herkenbare naamgeving van diploma's, robuust registratiesysteem	9
2.4.3.	Doelmatige kwalificaties en een doelmatig opleidingsaanbod	9
3.	Uitgangspunten voor versterking van de kwalificatiestructuur	10
3.1.	Clustering van beroepen naar werkveldgebieden, verwantschap van beroepscontext.....	10
3.2.	Kwalificatiedossiers opbouwen uit basis, profiel en keuze	11
3.3.	Betere duiding van het type opleiding en niveau; kennis en vaardigheden voorop	13
3.4.	Compacte en concrete kwalificatiedossiers	14
4.	Procesorganisatie	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
4.1.	Uitwerking van advies naar contouren nieuw format	16
4.2.	Aanpassing wet- en regelgeving	17
4.3.	Transitie kwalificatiedossiers, planning toetsproces Toetsingskamer	17
	Bijlage 1. Adviesaanvraag minister	19
	Bijlage 2. Aanbevelingen commissie Hermans/Van Zijl (samenvatting).....	30

1. Uitgangssituatie en aanpak

1.1. Uitgangssituatie

Het Actieplan mbo 2011-2015 'Focus op vakmanschap' richt zich op het versterken van de kwaliteit en de doelmatigheid van het middelbaar beroepsonderwijs. De bouwstenen voor dit onderwijs worden gevormd door de kwalificatiestructuur en het stelsel van uitvoerende scholen en leerbedrijven.

In haar actieplan kondigt de minister aan dat zij de kwalificatiestructuur wil vereenvoudigen. Zij wil de herziene kwalificatiestructuur invoeren per 1 augustus 2013 en zij vraagt de stichting Samenwerking Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (verder: SBB) haar daarover te adviseren.

SBB deelt de ambities van de minister om de kwaliteit en het rendement van het middelbaar beroepsonderwijs te blijven verhogen en om ervoor te zorgen dat het een volwaardige route is naar een diploma. Onze economie heeft vakmensen nodig en ons mbo is de belangrijkste leverancier van beginnend beroepsbeoefenaren voor de arbeidsmarkt. Daarnaast is doorstroom naar hogere opleidingsniveaus van belang, zowel binnen het mbo als naar hbo. De verbinding tussen georganiseerde partners uit beroepsonderwijs en bedrijfsleven is bij wet vastgelegd. De OESO¹ vindt het Nederlandse model van een publiek gefinancierd stelsel met grote betrokkenheid van sectorale sociale partners, nastrevenswaardig. Met de oprichting van SBB, waarin onderwijs en bedrijfsleven de verantwoordelijkheid delen voor kwalificeren, examineren, beroepspraktijkvorming en doelmatigheid, is die betrokkenheid verder versterkt.

Belangrijk uitgangspunt voor dit advies is de gezamenlijke ambitie van onderwijs en bedrijfsleven. In het onderhavige advies wordt voortgebouwd op de aanbevelingen die de commissie Hermans - Van Zijl ruim een jaar hiervoor deed rondom de kwalificatiestructuur, een doelmatig opleidingsaanbod en examinering (de samenvatting van het advies 'Naar meer doelmatigheid in het mbo' is opgenomen in bijlage 2). Ook wordt aangesloten bij de adviezen van de Commissie Oudeman en wordt gebruik gemaakt van onderzoeken en rapportages van MBO2010 en het Coördinatiepunt.

1.2. Adviesvraag en aanpak

De minister verzoekt SBB² om vóór 1 januari 2013 te komen met een herziene kwalificatiestructuur, met een herzien format en toetsingskader. Kwalificaties moeten voldoen aan een aantal eisen, welke de minister bij haar adviesvraag voegt. Op basis van de adviezen van SBB wil de minister in het voorjaar 2012 een definitieve opdracht aan de kenniscentra verstrekken. De adviesvraag van de minister is opgenomen in bijlage 1.

Het verzoek van de minister valt samen met wettelijke verankering van de beroepsgerichte kwalificatiestructuur per 1 januari 2012. Op hetzelfde moment worden ook andere ambities uit het actieplan ingevoerd, zoals de intensivering van de onderwijstijd, verkorting van de nominale studieduur van mbo-4 opleidingen, de toegenomen aandacht voor taal en rekenen en een andere wijze van bekostiging. Daarvoor wordt verwezen naar de uitvoeringskalender MBO Actieplan die de minister in september verzonden heeft aan onderwijsinstellingen en kenniscentra.³

¹ Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling; bijv. 'Learning for jobs' (OECD, 2010)

² Adviesvraag aan de stichting Samenwerking Beroepsonderwijs Bedrijfsleven i.o., d.d. 10 oktober 2011, met kenmerk 333077

³ Consequenties wetsvoorstel beroepsgerichte kwalificatiestructuur en MBO Actieplan 2011-2015, d.d. 20 september 2011, met kenmerk 320356

beroepsonderwijs bedrijfsleven

Het is een forse uitdaging voor alle betrokken partijen om in een zo beperkt mogelijke tijd de gewenste verbetering op de kwalificatiestructuur en de maatregelen uit het actieplan te realiseren, met draagvlak bij alle partners. Na een aantal experimenteerjaren willen onderwijsinstellingen rust voor implementatie van de beroepsgerichte kwalificatiestructuur en inrichting van curricula. SBB wil daar rekening mee houden, maar vindt dit hét moment om een grote stap naar een betere kwalificatiestructuur te maken.

Om vooral het goede te behouden is SBB voor dit advies gestart met een herbevestiging van de principes die ten grondslag liggen aan het huidige stelsel en de essentiële die SBB overeind wil houden. Ze zijn beschreven in hoofdstuk 2 en vormen het vertrekpunt voor concrete aanbevelingen aan de minister voor versterking van de kwalificatiestructuur. De aspecten waarop SBB een herziening wil zijn beschreven in hoofdstuk 3. In hoofdstuk 4 ten slotte wordt aangegeven op welke wijze SBB het proces zal organiseren om in samenwerking met bedrijven, onderwijsinstellingen en kenniscentra de verbeteringen te realiseren.

Dit advies bevat op hoofdlijnen de kaders waarbinnen de partners binnen SBB, in gezamenlijke verantwoordelijkheid van onderwijs en bedrijfsleven, willen gaan werken. De uitwerking van de kaders, eerst naar een bijgesteld format en toetsingskader en vervolgens naar kwalificatiedossiers die de basis vormen voor onderwijs en examinering, vindt aansluitend plaats.

2. Kaders voor mbo-kwalificaties, nu en in de toekomst

De afgelopen jaren zijn er veel ontwikkelingen geweest en is de kwaliteit van het middelbaar beroepsonderwijs sterk verbeterd. De huidige beroepsgerichte kwalificatiestructuur, die per 2012 in de WEB is verankerd, is ontworpen met als doel om mee te kunnen bewegen met de dynamiek in de samenleving en op de arbeidsmarkt. Een stelselwijziging is niet nodig, maar het is wel wenselijk om de systematiek van de kwalificatiestructuur verder te optimaliseren. Binnen SBB is er draagvlak onder onderwijs- en sociale partners om na de experimenteerperiode de laatste verbeterlagen te maken. In dit hoofdstuk worden de kaders en uitgangspunten geschetst die SBB wil handhaven om een sterkere basis onder het stelsel te leggen.

2.1. Beroepsonderwijs als springplank naar arbeidsmarkt, maatschappij en leven lang leren

Het aantal jongerendat kiest voor het middelbaar beroepsonderwijs neemt af. En dat terwijl opgeleide vakmensen hard nodig zijn om onze economie draaiende te houden. De opleidingen in het mbo zullen dus niet alleen op bedrijfstakniveau in kwaliteit en kwantiteit moeten aansluiten bij de vraag, maar ook op het niveau van de mbo-sector als geheel.

Er is grote dynamiek op de arbeidsmarkt. Het perspectief op werk wordt beïnvloed door de economische crisis en globalisering. Tegelijkertijd zijn er tekortsectoren, zoals techniek en zorg, waar onvoldoende instroom gegarandeerd kan worden en waar de vergrijzing en ontgroening extra zorgen baart. Gelukkig is er nog steeds veel draagvlak onder sociale partners om te investeren in opleiding van werknemers.

De kracht van beroepsonderwijs is gelegen in de mate waarin het in staat is (huidige en toekomstige)behoeften van de arbeidsmarkt te combineren met ambities en wensen van individuele studenten. In Nederland is er een sterke verbinding tussen beide, zeker in het mbo. Een heterogene groep studenten op verschillende opleidingsniveaus wordt langs afzonderlijke leerwegen gekwalificeerd voor beroep, voor leven lang leren en voor maatschappelijke participatie. SBB wil aan de drievoudige kwalificering niet tornen. De functie van het mbo is niet alleen om (vooral) jongeren een solide basis voor een beroep te geven, maar ook maatschappelijke vorming en voorbereiding op vervolgonderwijs te bieden. Het mbo biedt aantrekkelijke beroepsopleidingen, garandeert een goede startpositie op de arbeidsmarkt en is een volwaardig alternatief voor een algemeen georiënteerd diploma. Daarnaast is het mbo van belang voor volwassenen in het kader van leven lang leren en arbeidsmobiliteit.

Het samenhangend mbo-stelsel van drievoudige kwalificering heeft voordelen voor studenten en toekomstige werkgevers. Dat maakt het onderwijs er niet makkelijker op. De sociaal-maatschappelijke taak van opleidingsinstellingen is complex. Onderwijstijd wordt niet alleen besteed aan de vakopleiding en de benodigde vakkennis en vaardigheden, maar ook aan basisvaardigheden (taal, rekenen en burgerschap) en aan loopbaanoriëntatie en -begeleiding.

Dat laatste is extra belangrijk om de 'beroepsopleidingsroute' vmbo-mbo-hbo aantrekkelijk te houden. Een goede aansluiting op het vmbo en dan in zo beperkte mogelijk tijd een optimale vervolg studieroute in het hbo (o.a. via de Associate degree) is de meest logische voor die studenten die een meer praktische leerwijze kennen. Die tendensen moet de onderwijsinstelling verenigen in een herkenbare opleiding, voor een student die deel uitmaakt van een generatie die 'alles' wil. SBB wil mbo-kwalificaties een herkenbare

naam geven, uitnodigend voor vmbo'ers, voorzien van realistische informatie over loopbaan en beroep op basis waarvan leerlingen een goede studiekeuze in het mbo kunnen maken.

De maatschappij heeft baat bij goed inzetbaar personeel, maar verwacht ook dat mensen in staat zijn zich te blijven ontwikkelen om veranderingen in de maatschappij en in de beroepsuitoefening de baas te blijven. De primaire doelgroep van de kwalificatiestructuur bestaat uit jongeren, maar de kwalificatiestructuur faciliteert ook de deelname van volwassenen aan het mbo. Het behalen van een mbo-diploma is vaak een concrete stimulans om verder te leren. Vaak gaat dat direct, doordat gediplomeerden doorstromen naar een hoger mbo-niveau of naar het hbo, maar ook het aandeel van volwassen studenten in het mbo moet niet onderschat worden. Zittende werknemers of werkzoekenden hebben baat bij (al dan niet modulair samengestelde) opleidingen die gebaseerd zijn op de door de overheid erkende kwalificatiestructuur.

2.2. Verschillende leerroutes als toeleiding naar vakmanschap

Een bijzonder kenmerk van het mbo-stelsel is dat het twee verschillende leerwegen richting vakmanschap verenigt: de één, bbl, gebaseerd op onderwijs op school met stage en de ander, bbl, gebaseerd op een combinatie van werken en leren in een leerbedrijf en op school. De sectorale diplomastructuur heeft twee leerwegen, een belangrijk voordeel daarvan is dat jongeren, afhankelijk van leerstijl en voorkeur, kunnen kiezen. Jongeren die het liefst aan het werk gaan en daar een passende opleiding bij zoeken, kiezen voor de bbl. Bijkomend voordeel van de verbinding van deze twee leerwegen in hetzelfde stelsel is dat ze voor een deel werken als communicerende vaten bij economische fluctuaties. In minder gunstige omstandigheden kunnen leerlingen op school blijven en verder leren.

In sectoren als beveiliging, bouw en infra is de personeelsvoorziening in hoge mate afhankelijk van deze beroepsbegeleidende leerweg. Ideaal vanwege de mogelijkheid om stapsgewijs en contextrijk te leren en vanaf niveau 2 door te groeien naar hogere niveaus. Anderen kiezen voor een voltijds beroepsopleiding en doen direct een opleiding op mbo-eindkwalificatieniveau (4 of 3). Een substantieel deel stroomt vervolgens door naar het hbo.

De bbl leerroute staat onder druk. Intensivering van het onderwijs, aandacht voor generieke vakken (met 'verdringing' van onderwijstijd als gevolg) en de voorgenomen wijziging van het model van bekostiging dreigen ertoe te leiden dat het stapelen van diploma's en het doorgroeien naar hogere niveaus moeilijker wordt. Risico's die niet onderschat mogen worden voor de toch al broze instroom in bijvoorbeeld technische beroepen. SBB maakt zich daar grote zorgen over en zal de implicaties van invoering van referentieniveaus taal en rekenen op met name de bbl nauwgezet volgen. De 'focus op vakmanschap' komt in de knel wanneer blijkt dat de lessen op school vooral aan taal- en rekenonderwijs besteed moeten worden. De uitdaging zal zijn om te voorkomen dat grote groepen studenten ongediplomeerd uitstromen, terwijl het onderwijs wel uitvoerbaar moet blijven voor zowel scholen als leerbedrijven.

De inrichting van de kwalificatiestructuur moet aansluiten bij de kenmerken van doelgroep waarvoor deze bestemd is. SBB staat op het standpunt dat de beide leerwegen behouden moeten worden als volwaardige toeleiding naar vakmanschap. Essentie is dat het stelsel anticipeert op de inzet om elk talent optimale kansen te geven, langs de leerroute die daar het best bij past. Vanuit het principe dat iedere student zo hoog instroomt in het mbo als voor hem of haar mogelijk is (óók voor de beroepspraktijkvorming op het betreffende niveau) vindt SBB dat stapelen van opleidingen niet uitgesloten mag worden.

2.3. Eenduidige interpretatie van de kwaliteitseisen

De landelijke kwalificatiestructuur wordt gevormd door alle kwalificatiedossiers die de eisen beschrijven waaraan de aankomende beroepsbeoefenaren moeten voldoen en doorstromen naar een volgend niveau mogelijk maken. Bij ontwikkeling van kwalificatiedossiers stemmen onderwijs en bedrijfsleven af in de paritaire commissies. Aan de hand van het door de overheid vastgesteld toetsingskader toetst de Toetsingskamer SBB (voorheen het Coördinatiepunt Toetsing Kwalificaties Mbo) of de kwalificatiedossiers aan de gestelde eisen voldoen.

De toetsing is gebaseerd op de eisen⁴ van herkenbare uitvoerbare kwalificatiedossiers in een kwalificatiestructuur die flexibel, transparant en duurzaam is. In het Actieplan mbo 2011-2015 benadrukt de minister dat de kwalificatiestructuur een doelmatige basis moet vormen voor mbo-opleidingen. SBB zal de kwaliteitseisen verduidelijken en waar nodig aanscherpen om te kunnen toetsen of de kwalificatiestructuur, en de dossiers daarin, voldoen aan de ambities die SBB in dit advies verwoordt.

De eis van *transparantie* betreft de vergelijkbaarheid in beschrijving van beroepen en van beroepsniveaus waardoor clustering van verwante kwalificaties mogelijk is, ondoelmatige overlap wordt vermeden en de mobiliteit op de arbeidsmarkt wordt vergemakkelijkt. Het gebruik van één beschrijvingstaal is daarvoor een middel, en dat moet de taal van het beroep zijn. De transparantie is aanzienlijk toegenomen door losstaande documenten te vervangen door kwalificatiedossiers waarin met elkaar verwante beroepen zijn beschreven. Beroepsbeoefening die vergelijkbaar is, wordt vergelijkbaar geformuleerd.

Transparantie komt ook tot uitdrukking in de omvang van de kwalificatiestructuur. In het schooljaar 2003-2004 waren er in totaal 661 eindtermdocumenten in omloop, met daarin een fors aantal uitstroombifferentiaties waardoor er naar schatting minimaal 1200 verschillende diploma-inhouds waren. Op dit moment zijn er 238 kwalificatiedossiers en in totaal 620 diploma's.

Hoewel vermindering van het aantal diploma's geen doel op zich is (als beroepsbeoefening verschillend is moet deze ook verschillend beschreven worden), is SBB van mening dat door verdere clustering de overzichtelijkheid van het diplomastelsel geoptimaliseerd kan worden (zie ook hoofdstuk 3).

Een tweede kwaliteitseis is dat kwalificatiedossiers een actuele en relevante beschrijving bevatten van de beroepshandelingen voor beginnende beroepsbeoefenaren. *Herkenbaarheid* ontstaat onder meer wanneer de naam en de beschrijving van het diploma duidelijk zijn voor het bedrijfsleven en het onderwijs. Ook het gebruik van dezelfde ontwikkeltaal en het uitgaan van één uniform systeem van kerntaken en werkprocessen bevordert de herkenbaarheid. Herkenbaarheid houdt vanzelfsprekend sterk verband met transparantie.

Flexibiliteit, de derde eis, komt bijvoorbeeld tot uitdrukking in het principe dat kwalificaties niet bepalend mogen zijn voor de didactiek van onderwijsinstellingen en de wijze waarop opleidingsprogramma's worden opgesteld. Het is aan de school om ervoor te zorgen dat het onderwijs zodanig wordt vormgegeven dat studenten goed opgeleid op de arbeidsmarkt komen en terecht hun diploma krijgen. Flexibiliteit gaat ook over de snelheid waarmee arbeidsmarktontwikkelingen kunnen worden vertaald naar onderwijsprogramma's.

Dat raakt aan de vierde kwaliteitseis van *uitvoerbaarheid* van het kwalificatiedossier voor onderwijs, bpv en examinering, die moet worden beoordeeld door docenten en praktijkopleiders. Er moet informatie

⁴ Samen werken aan leren (Colo, 2002); Tijdens verbouwing geopend (Colo, 2004)

beschikbaar zijn over opleidingsinstellingen die voor een kwalificatie willen gaan opleiden. Er wordt vermeld op welke wijze informatie uit klanttevredenheidsonderzoek is betrokken bij de (her)ontwikkeling van een kwalificatiedossier.

Een recente aanvulling op deze kwaliteitseis is de doelmatigheid van de opleidingen. Er moet worden gestuurd op het aanbod om versnippering te voorkomen. Met de totstandkoming van SBB is de medeverantwoordelijkheid van het bedrijfsleven bij de vormgeving van het leren in de praktijk bevestigd. Macrodoelmatigheid (kans op werk, kans op stage) moet onderbouwd worden aan de hand van door sociale partners gelegitimeerde arbeidsmarktinformatie. Zonder voldoende bpv-plekken of leerwerkplekken is opleiden in het mbo niet uitvoerbaar, financierbaar en/of organiseerbaar.

Bij de ontwikkeling naar de huidige kwalificatiestructuur is gestreefd naar globalere en duurzame beroepsbeschrijvingen. *Duurzaamheid* is de vijfde kwaliteitseis. De beschrijvingen in de kwalificatiedossiers moeten van dien aard zijn, dat ze enkele jaren meekunnen. De mate van detaillering kan per sector verschillen, maar ook het soort dossier kan bepalend zijn voor het abstractieniveau van de inhoud. De tendens naar breder en algemener naast specifieke beschrijvingen moet worden vertaald naar de inhoud, zodat al niet met de start van de opleiding sprake is van verouderde uitgangspunten. In de dossiers worden verwijzingen opgenomen naar ondersteunende (service)documenten die regelmatig worden aangepast aan de nieuwste marktontwikkelingen.

2.4. Optimalisering van de huidige kaders

Anno 2012 is veel ervaring opgedaan met de beroepsgerichte kwalificatiestructuur, waarin de competenties centraal staan. Als we met de kennis van nu kijken naar het geheel van kwalificatiedossiers zoals die gedurende de experimenteerjaren zijn ontstaan, dan kunnen we constateren dat het merendeel van de afzonderlijke dossiers op orde is maar dat over het geheel nog veel variatie in uitvoering bestaat. SBB vindt dit hét moment om als onderwijs en bedrijfsleven, vanuit hun gezamenlijke verantwoordelijkheid als vormgever, opleiders afnemer, nog eens kritisch te kijken naar de structuur en de eisen die aan kwalificaties gesteld worden.

De kwalificatiestructuur heeft veel gebruikers, waaronder mbo-instellingen, bedrijven en branches, decanen in het toeleverende onderwijs, het afnemende hoger beroepsonderwijs, kenniscentra, ministeries en DUO. In de kern gaat het natuurlijk om de studenten en om de bedrijven: studenten moeten een goede startpositie hebben op de arbeidsmarkt en/of het hbo en bedrijven vragen om goed gekwalificeerde arbeidskrachten, die in staat zijn om zich door te ontwikkelen. Bij afweging van de plus- en minpunten van het format moet een afweging gemaakt worden tussen alle functies die de kwalificatiestructuur moet vervullen en moet voortdurend gezocht worden naar evenwicht tussen de gebruikers.

2.4.1. Ontwikkelteams voor kwalificatiedossiers, sectoroverstijgend mandaat en toetsing

De kenniscentra hebben in 2011 een aanvang gemaakt met de inrichting van gezamenlijke ontwikkelteams om de sectordoorsnijdende afstemming en draagvlakverwerving te coördineren. Op termijn worden deze ontwikkelteams in SBB-verband verder uitgebouwd. Daarnaast richt SBB in 2012 een geschillencommissie in die knopen kan doorhakken wanneer de behoeften van sectorale partners in onderwijs en bedrijfsleven niet in overeenstemming te brengen zijn met de landelijke kaders. Bij het ontwikkelen van kwalificatiedossiers wordt het oordeel van docenten en van praktijkopleiders over uitvoerbaarheid meegenomen.

Met het oprichten van SBB blijft de onafhankelijke toetsing geborgd en ondergebracht bij de Toetsingskamer SBB. Het advies van de Toetsingskamer is onafhankelijk en wordt gevoegd bij aanbidding van dossiers aan de minister ter vaststelling.

2.4.2. Herkenbare naamgeving van diploma's, robuust registratiesysteem

SBB adviseert in navolging van de commissie Hermans-Van Zijl om voortaan te diplomeren op het niveau van het kwalificatiedossier. Specialisaties (profielen) en het kwalificatieniveau (incl. EQF-niveau) blijven voor student en bedrijfsleven herkenbaar en zichtbaar op het diploma. Dat vergt een werkbare diplomanaam die ondubbelzinnig duidelijk maakt om welk beroep en welkespecialisatie het gaat. Voorbeelden zijn: Brood en Banket (Patisserie) en Bouwkunde (Verkeerskunde).

De regeling Diplomamodel maakt dit al mogelijk, maar het crebosysteem van opleidingenregistratie zal op essentiële punten vereenvoudigd moeten worden. SBB zal hieraan meewerken en dringt er bij de minister op aan om haast te maken met herinrichting van het onderliggende technische systeem.

2.4.3. Doelmatige kwalificaties en een doelmatig opleidingsaanbod

Een doelmatig opleidingsaanbod kan worden gestimuleerd door clustering van kwalificaties met een ondoelmatig studentenaantal. Op dit moment zijn er ongeveer 90 kwalificaties leeg, waarvan er 75 al drie jaar niet gebruikt worden. SBB zal in 2012 een dringend beroep doen op paritaire commissies omhandhaving van deze kwalificaties in de landelijke kwalificatiestructuur te heroverwegen. De indruk bestaat dat er draagvlak is in de sectoren om verder te clusteren (bijv. in de groene sector).

Voor elke kwalificatie geeft het kenniscentrum jaarlijks een reëel en zo mogelijk gekwantificeerd arbeidsmarktperspectief voor de lange en korte termijn. Tevens wordt aangegeven hoeveel leerlingen er op dat moment een zelfde opleiding volgen. Dit wordt niet opgenomen in het dossier zelf, maar zal op een servicepagina van de website komen. In het kwalificatiedossier wordt verplicht verwezen naar deze, door sectorale partners in paritaire commissies gelegitimeerde, informatie. Daarmee wordt arbeidsmarktrelevantie getoetst - een voorwaarde voor vaststelling van het kwalificatiedossier door de minister. Daarnaast stuurt deze informatie op het maken van de juiste keuzes door een onderwijsinstelling, in overleg met regionale en sectorale partners (onderwijs en bedrijfsleven), rond macro-doelmatigheid, het opleidingsportfolio en doelmatigheid van het opleidingsaanbod. Voor studenten wordt een (voor hen passende) passage opgenomen over de kansen op werk voor het betreffende beroep. Deze genoemde informatie achter de verwijzing in het dossier wordt periodiek geactualiseerd en digitaal aangeboden, om de regio in staat te stellen om jaarlijks verantwoord beslissingen te nemen over het opleidingsaanbod.

Een doelmatige kwalificatiestructuur betekent niet dat er alleen maar brede diploma's overblijven. Wanneer sectoren die noodzaak zien, moet in de kwalificatiestructuur ruimte blijven om voor kleinschalige, specialistische beroepen op te leiden. SBB wil samen met de betrokken branches en de ministeries van OCW en EL&I de condities bepalen om de opname van deze kleine opleidingen in het bekostigde onderwijsstelsel te blijven garanderen. Balans in de kwalificatiestructuur is noodzakelijk om Nederland blijvend van de gewenste beroepskrachten te blijven voorzien, zowel breed en flexibel als specifiek en specialistisch. SBB zal in 2012 ook richtlijnen opstellen voor het kunnen toetsen van de arbeidsmarktrelevantie en (macro)doelmatigheid van het opleidingsaanbod, maar houdt dit buiten beschouwing van dit advies.

3. Uitgangspunten voor versterking van de kwalificatiestructuur

Binnen de kaders voor de kwalificatiestructuur ziet SBB de noodzaak van een aantal verbeterlagen. De optimalisering heeft te maken met een aantal zaken waarover in de afgelopen jaren onduidelijkheid en discussie is geweest. De eerste betreft de basis voor het clusteren van verwante beroepen en beroepsuitoefening in kwalificatiedossiers. SBB zet in op méér eenheid in de wijze van clustering. Ten tweede worden vanuit verschillende kanten vraagtekens gezet bij het aantal kwalificaties. Als antwoord hierop stelt SBB voor om, met behoud van vakmanschap, de diplomering op dossierniveau zó vorm te geven, dat in kwalificatiedossiers beter aangeduid wordt wát de gemeenschappelijke kenmerken zijn (transparantie) en welke elementen specifiek zijn voor het uiteindelijke diploma. Een derde discussiepunt in het mbo gaat over de aandacht voor kennis en vaardigheden en de borging van de examenkwaliteit. Het moet voor studenten, voor scholen, voor bedrijven en voor vervolgopleiders klip en klaar zijn waar het mbo-diploma voor staat. Een vierde discussiepunt betreft de reikwijdte van het kwalificatiedossier. SBB wil kwalificatiedossiers terugbrengen tot het essentiële 'pakket van eisen' voor onderwijsinhoud en diplomering. Dat kán, als in het kwalificatiedossier ook de exameneisen zijn benoemd.

In dit hoofdstuk lichten we de adviezen voor versterking van de kwalificatiestructuur toe.

3.1. Clustering van beroepen naar werkveldgebieden, verwantschap van beroepscontext

Een kwalificatiedossier is gebaseerd op een beroep of groep van beroepen in een afgebakend werkveld of een arbeidsmarktsegment. In het dossier komt helder, en op een passend aggregatieniveau, tot uitdrukking voor welk werkveld en voor welke beroepen (als beginnend beroepsbeoefenaar) het is ontwikkeld. Aan ieder dossier liggen één of meerdere beroepsprofielen ten grondslag; profielen van beroepen met overeenkomstige handelingen en kenniselementen. SBB staat op het standpunt dat kwaliteit en onderscheidenheid van deze beroepsprofielen voorwaarden moeten zijn om als basis voor mbo-kwalificaties te kunnen dienen: voldoende onderscheidend zonder tot (functie)versnippering te leiden. SBB zal in de loop van 2012 nadere kwaliteitseisen formuleren voor de beroepsprofielen.

Voor ieder kwalificatiedossier is één kenniscentrum (en dus één paritaire commissie) verantwoordelijk, ook wanneer het combinatiedossiers betreft. Komt een beroep(engroep) in verschillende sectoren voor, dan zijn de betrokken kenniscentra gezamenlijk verantwoordelijk, maar wordt ook afgesproken welk kenniscentrum eindverantwoordelijk (penvoerder) wordt. Verwantschap is in de meeste gevallen gebaseerd op de context waarbinnen het beroep wordt uitgeoefend, bijvoorbeeld de groene ruimte of horeca.

In sommige gevallen zijn aspecten van de functie leidend voor de clustering, zoals leiding geven in de detailhandel of leiding geven in de facilitaire dienstverlening. Die verwantschap is sectoronafhankelijk. De context geeft, ook in het onderwijsprogramma, kleuring aan de beroepsuitoefening. Ook voor sectoronafhankelijke functieonderdelen zijn de kenniscentra gezamenlijk verantwoordelijk, maar wordt afgesproken welk kenniscentrum penvoerder is. Het ene kenniscentrum zal de benodigde kennis en vaardigheden voor de kerntaak 'ondernemerschap' uitwerken en een ander zal zich werpen op 'het voeren van een verkoopgesprek'. De uitwerking moet worden gevalideerd door de paritaire commissies van alle betrokken kenniscentra en overeenstemming tussen alle commissies is een voorwaarde.

Paritaire commissies bepalen de omvang van het werkveld, dat onderscheidend moet zijn ten opzichte van andere werkvelden en waarin onderliggende beroepen herkenbaar zijn. Daarmee wordt de gezamenlijke verantwoordelijkheid en zeggenschap van onderwijs en georganiseerd bedrijfsleven vorm gegeven. Werkveldgebieden hebben vrijwel altijd een hoger aggregatieniveau dan de huidige kwalificatiedossiers en houden rekening met herkenbaarheid voor arbeidsmarkt en voor de opleiding (domeinen). SBB ziet toe op de samenhang van het geheel van kwalificatiedossiers, over de sectoren heen, en zal bij herziening van het format en toetsingskader richtlijnen opstellen om verantwoordelijkheden helder te krijgen. Vergelijkbare beroepen in verschillende sectoren moeten op dezelfde wijze worden beschreven in kwalificatiedossiers. De context moet herkenbaar, maar niet al te specifiek zijn zodat een overzichtelijke structuur ontstaat die gebruikers beter ondersteunt en meer kansen biedt op de arbeidsmarkt.

Een ander deel van de overlap in het huidige stelsel komt voort uit de kunstmatige scheiding die is aangebracht tussen kwalificaties die afzonderlijk ontwikkeld zijn voor specifieke aanbieders. In de wet is bepaald dat sommige scholen enkel voor bepaalde sectoren opleidingen mogen verzorgen, waardoor bepaalde kwalificaties afzonderlijk ontwikkeld zijn voor roc's, aoc's en vakinstellingen. Het gevolg is dat er gelijksoortige kwalificaties zijn ontstaan voor verschillende sectoren.

Dit kan worden opgelost door de koppeling tussen specifiek werkveld en opleidingsinstelling los te laten. SBB is voorstander van een licentiesysteem, gekoppeld aan verwantschap met één werkveld. Het mag niet uitmaken voor welk werkveld een dossier is ontwikkeld. Het principe van licenties zal door SBB op een later tijdstip worden uitgewerkt, maar SBB wil dat de herziening van de kwalificatiestructuur hiervoor geen belemmeringen mag opwerpen.

3.2. Kwalificatiedossiers opbouwen uit basis, profiel en keuze

Naast de wijze van clustering van kwalificatiedossiers, die samen de kwalificatiestructuur vormen, wil SBB ook de samenhang *binnen* kwalificatiedossiers verder verduidelijken. Uitgangspunt daarvoor is dat een aantal elementen die nu in het dossier zijn opgenomen op een andere wijze worden gegroepeerd en dat er een eenduidige beschrijving komt voor de naamgeving van de onderdelen. Dezelfde bouwstenen slimmer organiseren dus. Een kwalificatiedossier bestaat uit drie delen: de basis, het profiel en de keuze.

De basis van het kwalificatiedossier bestaat uit twee soorten taken, namelijk de beroepsgerichte basistaken en de algemene basistaken. De *beroepsgerichte basistaken* van het kwalificatiedossier zijn de kerntaken die in de huidige beroepsgerichte kwalificatiestructuur verplicht zijn voor alle kwalificaties van dit kwalificatiedossier. Kwalificaties die tot hetzelfde kwalificatiedossier behoren hebben veel overeenkomstige kerntaken en gemeenschappelijke vakkennis, vaardigheden en kenmerkende houdingsaspecten die alle beroepsbeoefenaren in het betreffende werkveld delen. Dit weerspiegelt als het ware het wezen van de beroepsgroep. Deze collectieve elementen in een dossier vormen de beroepsgerichte basistaken, hetgeen ook de naam van het diploma bepaalt.

De basis voor een mbo-diploma is pas volledig als wordt voldaan aan de eisen van drievoudige kwalificering. Het gaat hier om de *algemene basistaken* binnen de basis van het kwalificatiedossier, zoals taken rond loopbaan en burgerschap en verwijzingen naar de referentieniveaus voor rekenen, Nederlands en (voor mbo-4) Engels. De eisen voor deze onderdelen worden rechtstreeks door het ministerie van OCW bepaald en ook apart benoemd op de resultatenlijst bij het diploma.

De kwalificaties binnen een dossier zijn op een beperkt aantal aspecten verschillend van elkaar. Deze verbijzonderingen worden beschreven in het profiel. Dit deel van het kwalificatiedossier bestaat uit

beroepsgerichte profieltaken. Dit zijn de kerntaken waarvoor het in de huidige beroepsgerichte kwalificatiestructuur verplicht is om één of meerdere van deze taken met succes af te ronden om gediplomeerd te kunnen worden voor een specifieke beroepsgroep of doorstroomrichting. Een voorgesorteerde combinatie van beroepsgerichte profieltaken bepaalt de naam van het profiel binnen het kwalificatiedossier. De naam van het profiel wordt ook vermeld op het diploma en kan een verdieping of verbreding vormen op de basis, zowel branchespecifiek als (deels) gericht op doorstroom.

Tot slot bevat het kwalificatiedossier een keuze. Dit deel bestaat uit alle (kern-)taken die, door de paritaire commissie voor dit kwalificatiedossier, uit de gehele kwalificatiestructuur geselecteerd zijn als mogelijke verrijking van iedere opleiding die op basis van dit kwalificatiedossier aan de hand van een opleidingsplan te construeren is. De onderwijsinstelling en deelnemer definiëren hiervoor een heldere doelbestemming, bijvoorbeeld een nadere specialisatie, extra voorbereiding op vervolgonderwijs of regionale invulling gericht op wensen van het bedrijfsleven. Ook het keuzedeel moet de relevantie van het diploma borgen voor de arbeidsmarkt én de doorstroom naar verwante vervolgopleidingen, zowel binnen het mbo als naar het hbo.

De basis en het profiel worden landelijk geborgd en integraal vastgesteld door de minister van OCW resp. van EL&I. Alle keuzes binnen de gehele kwalificatiestructuur worden eveneens landelijk gelegitimeerd door de paritaire commissies.

Om civiel effect te borgen en versnippering te voorkomen stelt de paritaire commissie criteria op waaraan mogelijke keuzes per kwalificatiedossier moeten voldoen. Een keuzedeel kan gevormd worden uit bestaande (kern-)taken (uit de zelfde sector of uit een andere sector binnen de kwalificatiestructuur), maar ook nieuw ontwikkeld worden op voordracht van het georganiseerd bedrijfsleven en/of het scholenveld (waaronder mogelijk ook het hoger beroepsonderwijs) en bijvoorbeeld ontwikkeld door het betreffende kenniscentrum. Dit kan onder anderen bijvoorbeeld voortkomen uit specifiek regionale ontwikkelingen of naar aanleiding van innovaties in het werkveld.

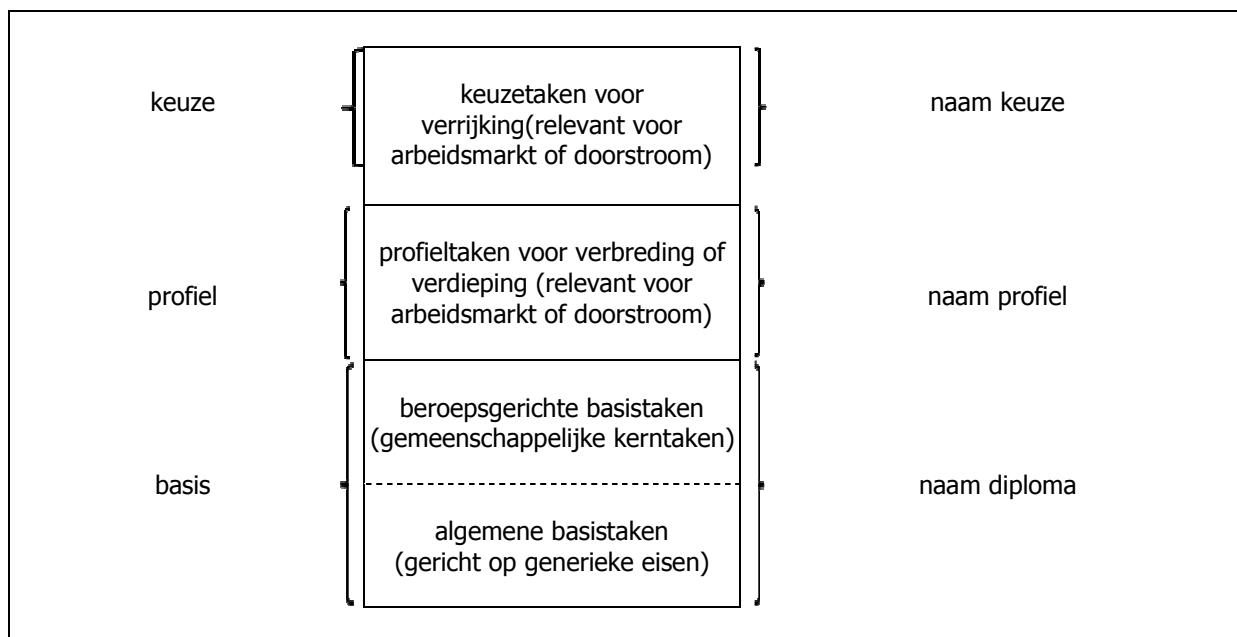
SBB zal regels opstellen om het proces van toevoeging van keuzes aan het kwalificatiedossier via de paritaire commissie snel en zorgvuldig te organiseren; de criteria zullen in ieder geval betrekking hebben op de relevantie voor arbeidsmarkt of (verwante) doorstroom, op aansluiting binnen het format en op melding bij het kenniscentrum. Nieuw te ontwikkelen keuzedelen worden ruim voorafgaand (minimaal drie maanden) aan de implementatie in de betreffende opleiding voorgelegd aan de paritaire commissie. Indien de paritaire commissie van oordeel is dat het keuzedeel niet past binnen de criteria zoals vastgesteld voor het betreffende kwalificatiedossier, wordt een oordeel gevraagd aan de Toetsingskamer en volgt zo nodig een bindende uitspraak van het SBB-bestuur. Het traject tussen voorleggen aan de paritaire commissie en het bindend oordeel duurt maximaal drie maanden. Keuzedelen maken onderdeel uit van het diploma en worden daarom ook vastgesteld door OCW.

Gezien de gevoelde spanning tussen civiel effect en ruimte voor innovatie zal SBB het proces rond de vorming en invulling van het keuzedeel de komende jaren nauwgezet monitoren. De monitor is gericht op aanwijzingen dat onverhoopt, ondanks de inrichting van het hierboven beschreven proces en de geformuleerde criteria, innovatie uit de regio of het bedrijfsleven wordt belemmerd, er onnodige versnippering van diploma's optreedt of dat het civiel effect van de diploma's schade oploopt. Mocht één of meerdere van deze aanwijzingen zich aantoonbaar voordoen, dan zal SBB de keuzeruimte opnieuw tegen het licht houden.

Desgewenst kunnen gezamenlijke partijen in een sector ervoor kiezen om aan specifieke delen een door de branche erkend certificaat te verbinden, wat geschikt is als basis voor een modulair aanbod voor bijvoorbeeld zij-instromers en duale trajecten - zonder dat dit de grondslag voor bekostiging vormt overigens.

SBB vindt het niet wenselijk om wettelijke eisen te stellen aan de omvang van de verschillende onderdelen, maar wil daaraan wel richting geven. Bij de constructie van een kwalificatiedossier moet de basis zodanig beschreven zijn, dat er (inclusief generieke kwalificatie-eisen) minimaal vijftig procent van de geprogrammeerde studielast aan besteed moet worden. Dit borgt dat de overeenkomst van de beroepen behorend bij dit kwalificatiedossier substantieel is. De omvang van profielen kan variëren en is afhankelijk van het karakter van het dossier. De keuzemogelijkheid moet vijftien procent van de door de onderwijsinstelling te programmeren studielast⁵ omvatten. In de pilots zal worden onderzocht hoe dit uitgevoerd kan worden, onder meer bij dossiers met uitstromen op verschillende niveaus.

De opbouw van het gehele mbo-diploma is hieronder schematisch weergegeven.

3.3. Betere duiding van het type opleiding en niveau; kennis en vaardigheden voorop

In de kwalificatiestructuur bestaan naast elkaar kwalificaties gericht op beroepen met een verschillend karakter. De huidige opleidingstypering in de WEB doet onvoldoende recht aan de verschillen tussen (ambachtelijk) vakmanschap en bredere diploma's. SBB vindt het belangrijk om de verschillende diplomasoorten beter te kunnen duiden.

De niveau-1 opleidingen (inclusief AKA) krijgen van de minister een eigen positie als entreeopleiding. In deze opleidingen bevindt zich zo'n vijf procent van alle mbo'ers. SBB stelt voor om de beroepsgerichte niveau-1 kwalificaties op te bouwen volgens het zelfde principe als de kwalificaties op de hogere mbo-

⁵ Studielast wordt gedefinieerd in studiebelastingsuren per jaar. Een opleiding heeft een studielast van 1600 klokuren per jaar. De verdeling van de studielast tussen in instellingstijd verzorgd onderwijs, beroepspraktijkvorming en zelfstudie wordt binnen de betreffende randvoorwaarden van OCW in het curriculum vormgegeven.

niveaus. Ook zal SBB onderzoeken of het mogelijk is ze zoveel mogelijk te clusteren in één of enkele dossier(s) gericht op doorstroom naar een startkwalificatie, zonder dat de binding met de context verloren gaat. De context zal de inhoud van het profiel bepalen. Het is te verwachten dat een clustering van het huidige aantal kwalificaties realistisch is, maar SBB wil per profiel aansluiting blijven garanderen met de betreffende niveau-2 opleiding, om te voorkomen dat er een gat ontstaat. Ook moeten voldoende onderscheid bewaard blijven tussen de AKA en de overige entreeopleidingen. Daarom zal ook een analyse worden verricht naar de huidige beroepsgerichte niveau-1-kwalificaties (BKA's).

De basis is vooral vormend van aard, zodat de deelnemer aan het arbeidsproces kan participeren of een startkwalificatie kan gaan doen. Dat betekent niet dat in de opleiding éérst de basis en dan pas de contextuele invulling aan de orde komt. Ook voor de entreeopleidingen geldt dat kwalificatiedossiers geen didactisch model voorschrijven. Deelnemers voorwie mbo-1 het hoogst haalbare niveau is, moeten met hun entreeopleiding voldoende bagage bezitten om eenvoudige werkzaamheden in het bedrijfsleven te kunnen verrichten.

Voor de kwalificatieniveaus 2, 3 en 4 is in het maatschappelijke debat wel gesproken over middelbaar vakonderwijs en middelbaar beroepsonderwijs. SBB vindt dat die typering de lading onvoldoende dekt; het komt niet één-op-één overeen met de indeling van de kwalificatieniveaus. Mbo-4 leidt niet uitsluitend op voor doorstroom naar het hbo, maar ook voor instroom in een beroep en de aandacht voor specialistisch vakmanschap wil SBB behouden.

Aan de kwalificatie moet af te lezen zijn wat de complexiteit is van de beroepsuitoefening en van de benodigde kennis en vaardigheden. Dat bepaalt het soort dossier en het niveau van de kwalificatie. De niveau-indeling sluit aan bij het EQF en voor de beschrijving ervan wordt gebruik gemaakt van de descriptorren van het NLQF.

Met de naamgeving 'beroepsgerichte kwalificatiestructuur' plaatst de minister van OCW competenties minder op de voorgrond in het mbo. Om de waarde van vakkennis in het mbo te benadrukken heeft SBB besloten het competentiemodel kbb^{powered by SHL} alleen nog maar in te zetten bij de ontwikkeling van kwalificatiedossiers, 'aan de achterkant'. Op welke manier competenties ingezet moeten worden bij de beroepsuitoefening, wordt in de kwalificatiedossier ('aan de voorkant') duidelijk aan de hand van de beschrijving van gewenst gedrag en exameneisen, waarvoor prestatieindicatoren op een hoger aggregatieniveau worden beschreven. Zo moeten de dossiers balans tussen kennis, vaardigheden en houdingsaspecten ontstaan. Die integratie en vergelijkbaarheid zijn winstpunten van het middelbaar beroepsonderwijs die SBB wil behouden.

3.4. Compacte en concrete kwalificatiedossiers

In het kwalificatiedossier moet volstrekt helder zijn wat de student moet kennen en kunnen - voor onderwijs, beroepspraktijkvorming en examinering. SBB vindt het niet wenselijk dat op basis van één combinatie van basis en profiel totaal verschillende opleidingen kunnen ontstaan.

De afgelopen jaren is steeds meer informatie toegevoegd aan het kwalificatiedossier. Daardoor valt steeds meer weg wát de essentie van het diploma is. SBB wil het kwalificatiedossier terugbrengen tot de kern van het beroep en herhaling van informatie zoveel mogelijk voorkomen. Ook de kwaliteit van examinering is al jaren een punt van zorg en de minister is voorstander van standaardisering. Inmiddels zijn goede ervaringen opgedaan met sectorale examenafspraken (examenprofielen). Ook het College voor Examens heeft recentelijk advies uitgebracht dat goede aanknopingspunten biedt. In de dossiers moet expliciet

benoemd zijn wat de examinering minimaal moet bevatten. De huidige prestatieindicatoren lijken een prima basis voor de vertaling naar exameneisen, inclusief de benodigde kennis, vaardigheden en houdingsaspecten, waarmee zij de waarde van het diploma garanderen. Vanzelfsprekend gaat het hierbij om gemeenschappelijk afspraken op een haalbaar niveau die zichtbaar moeten worden gemaakt, zodat alle partijen het diploma juist waarderen. Ze mogen niet leiden tot afvinklijsten of tot examentrainingen. In pilots zal dit nader worden uitgewerkt.

Het door de minister vast te stellen kwalificatiedossier moet alleen die informatie bevatten, die voor kwalificerende eindtoetsing en externe verantwoording noodzakelijk is (basis, profiel, keuze). Het dossier bevat verder verplichte verwijzingen naar een aantal verantwoordingsdocumenten, zoals arbeidsmarktinformatie en de uitvoerbaarheidstoets. De verantwoordingsdocumenten worden vastgesteld door de paritaire commissie onder wier verantwoordelijkheid het kwalificatiedossier is ontwikkeld. In het kwalificatiedossier is duidelijk waar de documenten te vinden zijn; paritaire commissies vergewissen zich periodiek van de actualiteit ervan. Voor de geldigheid van het kwalificatiedossier zijn deze periodiek vastgestelde en geactualiseerde verantwoordingsdocumenten een noodzakelijke voorwaarde. De sectorale partners van onderwijs en bedrijfsleven kunnen desgewenst aanvullende afspraken maken, buiten het kwalificatiedossier.

4. Procesorganisatie

Met dit advies hebben de SBB-partners van onderwijs en bedrijfsleven hun gezamenlijke ambities verwoord om te komen tot versterking van de kwalificatiestructuur. De kaders, die wij aan de ministers van OCW en EL&I hebben aangeboden, zullen wij nader invullen naar een format voor de kwalificatiestructuur, een bijpassend toetsingskader en voorzien van instructies voor toepassing van het format.

Het draagvlak binnen SBB is groot om het advies uit te voeren. Wel omvat het advies een aantal forse aanpassingen in kwalificatiedossiers. Gezien de korte termijn die beschikbaar is voor uitvoering – niet veel meer dan een half jaar van 1 april tot 1 oktober, vraagt de herziening een strakke procesbegeleiding en, waar nodig, een doorzettingsmacht voor het oplossen van knelpunten. Dit hoofdstuk schetst daarvan de contouren.

Het zounaïef zijn om te verwachten dat bij oplevering van het advies alle elementen tot in detail zijn uitgewerkt en dat alle consequenties ervan kunnen worden overzien. Voor een deel wordt terugkoppeling geborgd doorde pilots in februari-maart, maar het is niet onrealistisch om te denken dat ook ná 1 april inzichten tot stand komen die leiden tot de behoefte aan aanpassing– niet van doelstellingen of ambities, maar van de uitwerking daarvan. Dit geldt zowel voor de uitkomsten van de pilots als van specifieke bespreekpunten die binnen SBB op de agenda staan, zoals rondom examinering en evc, inschaling op het EQF en de doorstroom vmbo-mbo-hbo. De uitdaging die SBB aangaat is een proces waarin onderwijs en bedrijfsleven in openheid en vertrouwen met elkaar werken aan antwoorden op vraagstukken die zij delen.

Ook voor paritaire commissies binnen de kenniscentra zal het een doorlopend proces zijn van gesprek, keuzes en bijstelling, waarbij nadrukkelijk een beroep wordt gedaan op de gedeelde verantwoordelijkheid van onderwijs en bedrijfsleven, niet alleen voor het sectorale maar ook voor het overkoepelende belang. Goede afstemming en het verwerven van draagvlak is een voorwaarde voor het tijdig realiseren van de ambities. SBB wil de vrijheid houden voor inhoudelijke bijstelling van het advies gedurende het komende jaar, wanneer blijkt dat het advies op bepaalde aspecten toch niet uitvoerbaar blijkt. Voor SBB staat kwaliteit en de breed gedragen meerwaarde van het oplossen van knelpunten voorop. Het centraal ontwikkelteam krijgt de taak om ervaringen (permanent) terug te koppelen zodat SBB waar nodig de kaders kan corrigeren.

4.1. Uitwerking van advies naar contouren nieuw format

In deze fase zal intensief gebruik gemaakt worden van de deskundigheid van de kenniscentra, bedrijfsleven en onderwijs. Op basis van het nieuwe format kunnen de kenniscentra in samenwerking met de paritaire commissies starten met de transitie van de bestaande kwalificatiedossiers naar het nieuwe format.

Kenniscentra hebben werkgroepen van experts samengesteld die in februari en maart voorstellen zullen doen voor uitwerking en concretisering van de kaders in dit advies:

- Clustering van werkveldgebieden
- Indeling van kwalificatiedossiers in driedeling: een basis, een profiel en een keuze
- Invoegen van exameneisen in kwalificatiedossiers
- Opstellen van compacte dossiers met verwijzingen naar verantwoordingsdocumenten
- Gezamenlijke beschrijvingstaal voor vakkennis en vaardigheden, kerntaken en werkprocessen

De werkgroepen zullen periodiek, eind februari en half maart, hun resultaten voorleggen aan deskundigen vanuit onderwijs en bedrijfsleven. Gezamenlijk zullen zij het concept-format toepassen op kwalificatiedossiers uit verschillende sectoren met verschillende kenmerken, zodat de uitwerking wordt gestut door inbreng uit de praktijk en het daadwerkelijk knelpunten oplost die onderwijs en bedrijfsleven nu ervaren. Dit moet ertoe leiden dat SBB uiterlijk eind maart het op basis van dit advies opgestelde format en toetsingskader kan aanbieden aan de minister van OCW. Op 27 maart 2012 vindt een SBB-conferentie plaats voor alle paritaire commissies en besturen van de kenniscentra, om het bijgestelde format te presenteren en om draagvlak te verwerven voor het vervolgtraject gedurende het jaar. Dan moet er een helder en concreet kader liggen waarmee de paritaire commissies aan de slag kunnen.

4.2. Aanpassing wet- en regelgeving

Ter ondersteuning en legitimering van het nieuwe format is een nieuwe beleidsregel kwalificatiedossiers nodig. De planning is mede afhankelijk van het politieke besluitvormingsproces.

Vooruitlopend op wettelijke verankering van de verantwoordelijkheden van SBB zal bestuur SBB een geschillencommissie inrichten om eventuele knelpuntentussen landelijke kaders en sectorale of regionale doelstellingen te kunnen wegnemen.

4.3. Transitie kwalificatiedossiers, planning toetsproces Toetsingskamer

Voornamelijk zullen de werkzaamheden uitgevoerd moeten worden door de kenniscentra en hun paritaire commissies. Van belang is vanaf de start het onderwijsveld en het bedrijfsleven erbij te betrekken zodat van meet af aan kan worden getoetst op uitvoerbaarheid op school en in de bpv. Bureau SBB zal een projectleideraanstellen voor aansturing van het Ontwikkelteam van de kenniscentra, die in opdracht van de thema-adviescommissie Kwalificeren & Examineren opereert en daar ook regelmatig naar terugkoppelt. Gezien het belang van nauwe afstemming van doorontwikkeling en toetsing zal een beleidsadviseur van de Toetsingskamer SBB zitting nemen in het team dat de projectcoördinatie zal bewaken.

Gedurende het jaar wil SBB goed weten wat er speelt bij de kenniscentra, waar zij tegenaan lopen en welke discussies er in de paritaire commissies beroepsonderwijs bedrijfsleven gevoerd worden. Dat is van belang voor de last en ruggespraak binnen SBB en binnen de kenniscentra, maar ook voor de terugkoppeling naar bestuur en thema-adviescommissie Kwalificeren & Examineren die tijdig willen en moeten bijsturen wanneer dat nodig is.

Er is zeer beperkte tijd voor aanpassing van de dossiers door de kenniscentra en voor toetsing door de Toetsingskamer. Dit vraagt om een glasheldere afstemming en strakke deadlines. De Toetsingskamer zal een telefonische helpdesk inrichten. De huidige toetsmomenten blijven gehandhaafd. Dat wil zeggen:

- Ingangstoets voor inhoudelijk nieuwe elementen in de kwalificatiestructuur. Vanaf 1 april tot 30 september. Projectleider Ontwikkelteam wordt op de hoogte gesteld van elke aanvraag.
- Toets I/II wordt Toets 1 waarbij gekeken wordt naar 'het geraamte van het dossier', d.w.z. de kwalificaties, de kerntaken en de werkprocessen. Vanaf 1 april tot 30 september.
- Toets III wordt Toets 2 waarbij het hele dossier in de basis wordt bekeken. Indiening voor 1 oktober.
- Eindtoets waarbij het hele dossier, incl. bijlagen wordt gecheckt. Indiening voor 1 december. Toetsing vanaf 1 december tot 31 januari.
- Aanbieding kwalificatiedossiers op 1 februari 2013.

Na vaststelling van de gewijzigde set kwalificatiedossiers hebben scholen ongeveer een half jaar voor de eventuele aanpassing van curricula, lesmateriaal, examenproducten en informatiemateriaal. Ook dat traject

beroepsonderwijs bedrijfsleven

is zeer beperkt. De minister biedt de onderwijsinstellingen de mogelijkheid om desgewenst pas per 1 augustus 2014 te starten met de nieuwe curricula.

Bijlage 1. Adviesaanvraag minister

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

 KOPIE

> Retouradres Postbus 16375 2500 BJ Den Haag

De Stichting Samenwerking Beroepsonderwijs Bedrijfsleven i.o.
T.a.v. de heren Ing. J.P.C.M. van Zijl en M. van Straalen
Postbus 7259
2701 AG Zoetermeer

Rijnstraat 50
Den Haag
Postbus 16375
2500 BJ Den Haag
www.rijksoverheid.nl
Contactpersoon
F. de la Rie
T +31-70-412 3903
f.delarie@minocw.nl
IPC 2150

Onze referentie
333077

Datum **10 OKT. 2011**
Betreft Adviesvraag aan de Stichting Samenwerking Beroepsonderwijs
Bedrijfsleven i.o.

Geachte voorzitters,

Inleiding

In het Actieplan MBO 2011-2015 stel ik voor de wettelijke opleidingsduur van opleidingen mbo 4 te verkorten naar drie jaar en de kwalificatiestructuur zodanig te herzien dat de relevante kerntaken en werkprocessen in een opleidingsprogramma van drie jaar verwerkt kunnen worden. Hoewel ik mij realiseer dat de stichting nog in oprichting is, wil ik u - vooruitlopend op de formalisering van de stichting - ten aanzien van beide onderwerpen om advies vragen.

Verkorting van 4 naar 3 jaar.

Ik verzoek u een lijst op te stellen van vierjarige opleidingen die niet verkort kunnen worden naar drie jaar en ook aan te geven waarom dat niet kan. Ik vraag SBB i.o. hierbij nadrukkelijk te kijken naar de nominale opleidingsduren die tot 1995 golden. Een voorwaarde is dat het aantal opleidingen dat een nominale opleidingsduur van vier jaar krijgt maximaal 15 % van het aantal kwalificaties op niveau 4 bedraagt.

Ik verzoek u de lijst uiterlijk 1 december 2011 op te leveren. Mijn collega van EL&I (voor wat betreft het groene domein) en ik zullen de lijst beoordelen en vaststellen. Indien akkoord, zullen wij vervolgens SBB i.o. het mandaat geven deze specifieke kwalificaties op zo'n wijze te laten beschrijven dat deze in maximaal vier studie jaren vorm gegeven kunnen worden.

Herziening kwalificatiestructuur

Ik verzoek u vóór 1 januari 2013 te komen met een herziene kwalificatiestructuur met substantieel minder kwalificaties dan de huidige kwalificatiestructuur. Ik

beroepsonderwijs bedrijfsleven

verzoek u uiterlijk 1 januari 2012 een streefpercentage op dit punt te formuleren en aan mij te melden. Aan de hand hiervan zal ik nader overleg met u voeren. De kwalificaties die de stichting oplevert, moeten vervolgens voldoen aan de eisen die OCW en EL&I mede op basis van uw suggesties hebben opgesteld. Deze eisen heb ik in de bijlage gespecificeerd. Voorafgaand aan de herziening zal SBB i.o. deze eisen uitwerken in een nieuw format en toetsingskader. Deze ontvangen wij als advies. Vervolgens kunnen format en toetsingskader worden vastgesteld bij de definitieve opdracht voor de ontwikkeling van de nieuwe kwalificatiestructuur. SBB i.o. informeert ambtelijk OCW en ambtelijk EL&I tussentijds over de voortgang van het proces.

Datum

Onze referentie
333077

Aan elke kwalificatie wordt het advies toegevoegd van de onafhankelijke Toetsunit die toetst of elke kwalificatie aan de in de bijlage genoemde eisen voldoet. De Toetsunit wordt als aparte organisatie-eenheid ondergebracht bij SBB i.o.. In de statuten van SBB wordt zeer helder en in nauw overleg met het departement de onafhankelijkheid van de toetsfunctie beschreven en geborgd. Als SBB meent te moeten afwijken van het toetsresultaat van de Toetsunit, voegt zij aan de kwalificatie en het oordeel van de Toetsunit een inhoudelijke motivatie van deze afwijking toe.

Beoogd tijdpad

31-12-2011	kaders van SBB inzake gewenste wijzigingen, formats en toetsingskader
01-02-2012	definitieve opdracht van het departement en goedkeuring kaders SBB
01-12-2012	afronding toetsing van nieuwe set van kwalificaties door Toetsunit
31-01-2013	aanbieding nieuwe set van kwalificaties aan het departement
01-02-2013	vaststelling van nieuwe kwalificatiestructuur
01-06-2013	ondersteuning kenniscentra van onderwijsinstellingen bij implementatie

beroepsonderwijs bedrijfsleven

01-08-2013 of start van nieuwe curricula op basis van nieuwe
01-08-2014 kwalificaties

Datum

Onze referentie
333077

Rest mij u veel succes toe te wensen.

Met vriendelijke groet,

de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
mede namens de minister van Economische zaken, Landbouw en Innovatie,

Marja van Bijsterveldt-Vliegenthart

beroepsonderwijs bedrijfsleven

Datum

Onze referentie
333077

BIJLAGE EISEN OCW AAN KWALIFICATIES VANAF SCHOOLJAAR 2013-2014

De nieuwe set van kwalificaties voor het schooljaar 2013-2014 moet aan de volgende voorwaarden voldoen.

1. De naamgeving en inrichting van domeinen, kwalificatiedossiers én van kwalificaties leveren voldoende herkenbaarheid op voor het bedrijfsleven en voldoende vertrouwen in uitvoerbaarheid van het onderwijsveld.
2. De Stichting Samenwerking Beroepsonderwijs Bedrijfsleven i.o. biedt de set nieuwe kwalificaties aan de minister van OCW en ELI&I (voor het groene domein) aan op uiterlijk 1 januari 2013. Aan elke kwalificatie wordt toegevoegd: (1) resultaat van bespreking uit een docentenpanel, (2) de formele vaststelling door de paritaire commissie van het desbetreffende kenniscentrum, (3) het advies van de Stichting Samenwerking Beroepsonderwijs Bedrijfsleven i.o., (4) het toetsresultaat van de onafhankelijke Toetsunit.
3. Studenten krijgen een diploma op het niveau van een kwalificatiedossier met een aantekening welke specifieke kwalificatie is gevolgd.
4. Als een kwalificatiedossier bestaat uit meerdere kwalificaties van meerdere niveaus, moeten deze niveaus helder en onderscheidend beschreven worden. Een kwalificatie op niveau 2 moet zo onderscheidend mogelijk zijn van een beschrijving van een kwalificatie op niveau 3 of 4.
5. Kwalificaties moeten compact, helder en eenduidig worden beschreven.
6. Kwalificaties die volgens de SBB, cq. de Toetsunit een evidente overlap vertonen moeten bij voorkeur geïntegreerd te worden in één kwalificatie of tenminste ondergebracht binnen hetzelfde kwalificatiedossier.
7. De Toetsunit toetst of elke kwalificatie aan de hier genoemde eisen voldoet. De Stichting Samenwerking Beroepsonderwijs Bedrijfsleven i.o. motiveert in haar advies eventuele afwijkingen van het toetsresultaat van de Toetsunit.
8. Voor elke kwalificatie is helder aangegeven binnen welk kwalificatiedossier deze valt en binnen welk domein.
9. Kwalificaties moeten algemeen zijn waar mogelijk en specifiek waar nodig.
10. Elke kwalificatie bevat een evenwichtige beschrijving van kennis, vaardigheden en houdingsaspecten. Kennis en vaardigheden staan voorop.

Pagina 4 van 6

beroepsonderwijs bedrijfsleven

Datum

Onze referentie
333077

11. Van elke kwalificatie geeft het kenniscentrum een reëel en gekwantificeerd arbeidsmarktperspectief aan. Van kwalificaties die nauwelijks studenten tellen geeft het kenniscentrum expliciet aan waarom deze toch in de kwalificatiestructuur moeten blijven.
12. Van elke kwalificatie stelt een docentenpanel vast of deze goed vertaald kan worden naar een reëel onderwijs- en examenprogramma, passend bij de nominale studieduur die de wetgever heeft vastgesteld. Hiervan wordt verslag gedaan.
13. Entréekwalificaties dienen zodanig beschreven te zijn dat het onderwijsprogramma studeerbaar is binnen 1 jaar, kwalificaties op niveau 2 2 jaar, niveau 3 3 jaar en niveau 4 ook 3 jaar. Voor wat betreft niveau-4-kwalificaties kan hiervan gemotiveerd afgeweken worden in maximaal 15% van alle niveau-4-kwalificaties. Deze afwijkingen worden door de minister van OCW en EL&I (voor groene domein) vastgesteld op basis van een advies van de Stichting Samenwerking Beroepsonderwijs Bedrijfsleven i.o..
14. Als er reden is om een eenjarige kopopleiding op niveau 4 vorm te geven bovenop een niveau-3-opleiding, dan kan een specifieke specialistenopleiding worden opgenomen in de kwalificatiestructuur. De beschrijving hiervan moet dan zo zijn opgesteld dat de kerntaken en werkprocessen studeerbaar zijn in maximaal één jaar. Deze figuur moet terughoudend gehanteerd worden. Verder gelden alle andere eisen uit dit document.
15. Kwalificaties mogen niet aan elkaar gelinkt zijn, d.w.z. dat eerst niveau-2-opleiding moet worden gevolgd voordat doorgestroomd mag worden naar niveau-3.
16. Kwalificaties op niveau 2 en 3 moeten vooral gericht zijn op uitstroom naar de arbeidsmarkt. Kwalificaties op niveau 4 (middenkaderopleidingen) moeten daarnaast ook aansluiten op verwante richtingen in het HBO.
17. Kwalificaties moeten voortbouwen op verwante examenprogramma's in het vmbo.
18. Kwalificaties zijn voorzien van een EQF-niveau, waarbij de standaardindeling van najaar 2011 wordt gevolgd. Daarmee wordt materieel ook geborgd dat verschillende kwalificaties op dezelfde niveaus ook dezelfde 'leerresultaten' genereren in termen van het advies van de Commissie Leijnse. Als hiervan wordt afgeweken, dan moet deze afwijking gemotiveerd worden en zijn voorzien van een formele goedkeuring door het Nationaal Coördinatiepunt NLQF.
19. Kwalificaties mogen nooit in tegenspraak zijn met wettelijke beroepsvereisten. Kenniscentra verwerken deze beroepsvereisten in de kwalificaties. Vakdepartementen beoordelen of kenniscentra dit goed hebben gedaan.

beroepsonderwijs bedrijfsleven

20. Kwalificaties voldoen aan de referentieniveaus op het gebied van Nederlands, rekenen, Engels en burgerschap. Deze referentieniveaus zijn op heldere wijze in de kwalificaties opgenomen.

Datum

Onze referentie
333077

Bijlage 2. Aanbevelingen commissie Hermans/Van Zijl (samenvatting)

1. Gezamenlijke ontwikkeling van dossiers met een sectoroverstijgend mandaat

Om meer samenhang aan te brengen in de kwalificatiestructuur als geheel stelt de commissie voor dat de kenniscentra de criteria voor beschrijvingen in dossiers aanscherpen en dat zij gezamenlijk ontwikkelteams samenstellen voor de (door)ontwikkeling van de kwalificatiestructuur. De vereniging/stichting i.o. moet een sectoroverstijgend mandaat krijgen om knelpunten op te lossen. Kwalificatiedossiers worden voor langere tijd vastgesteld en er ontstaat rust en aandacht voor de implementatie. Van groot belang daarbij is dat er een goed registratiesysteem komt waarbij wijzigingen in de kwalificatiedossiers op een voor gebruikers transparante manier zijn terug te vinden.

2. Diplomerings op dossierniveau (breed én smal)

Meer transparantie in de diplomastructuur ontstaat ook met diplomering op het niveau van het kwalificatiedossier. Wel blijven de differentiatie en het kwalificatieniveau voor student en bedrijfsleven herkenbaar en zichtbaar op het diploma. De reductie van het aantal diploma's is groot. Naast diploma-eisen voor beroep, loopbaan en burgerschap bestaat het diploma uit 20% keuzeruimte, dat ook voorwaarde is voor bekostiging. Daarvoor moet een heldere doelbestemming gedefinieerd worden, bijvoorbeeld een nadere specialisatie, extra voorbereiding op vervolgonderwijs of regionale invulling.

3. Crebosystematiek aanpassen

Als de inhoud en het aantal diploma's transparanter worden, dan moet dit ondersteund worden met een anders ingericht registratiesysteem. Het Crebosysteem moet minder complex worden gemaakt. Veel van uitvoeringsproblemen vloeien voort uit het huidige systeem, dat voorwaardelijk was voor invoering van kwalificatiedossiers in plaats van volgend.

4. Procesaanbevelingen voor doelmatiger opleidingsaanbod

Het onderzoek van IVA/KBA geeft input voor een analytische en systematische beschouwing over het vraagstuk van een doelmatig opleidingsaanbod en de dilemma's en de spanningsvelden daarbij. Gezien de complexiteit van de materie wil de commissie daarbij zorgvuldigheid betrachten. Op basis van het onderzoeksrapport en relevante ontwikkelingen zal de commissie een aanvullend advies opstellen over dit thema, in samenhang met de in dit advies geformuleerde aanbevelingen.

5. Gestandaardiseerde examinering en samenwerken aan exameninstrumenten

Om de examinering in het mbo te uniformeren moeten per sector bindende afspraken worden gemaakt over de betrokkenheid van het bedrijfsleven en het hbo, de dekking van het kwalificatiedossier en over kwaliteitsontwikkeling en professionalisering. Op instellingsniveau dient een landelijke procesarchitectuur als referentiedocument voor inrichting van processen. Daarnaast wordt toegewerkt naar samenwerking bij ontwikkeling van examenproducten en -diensten met landelijke validering. De uitvoering blijft decentraal en de verantwoordelijkheid voor examinering blijft bij de onderwijsinstelling. De bijdrage van het bedrijfsleven aan de uitvoering van de examinering zal voor bol en bbl verschillend zijn.

6. Een toezichtkader dat past bij de nieuwe verhoudingen

Standaardisering van examinering moet leiden tot een veranderd toezichtarrangement. Onderwijs- en exameninstellingen willen tijdig zekerheid hebben over de kwaliteit van examenproducten. Daarom is het wenselijk dat de inspectie op voorhand examenproducten en -leveranciers beoordeelt. Meer eenduidigheid

in de delen C en bindende afspraken rondom examenprofielen moeten leiden tot meer proportionaliteit in het toezicht. Dat geldt ook voor evc-procedures die zijn uitgevoerd conform de Kwaliteitscode EVC.